

Společným postupem sociálních partnerů k přípravě odvětví na změny důchodového systému

Prognóza zaměstnanosti pro obor knihovnictví

Ing. Martin Bakule, Ph.D.

Národní vzdělávací fond

Metodika prognózy

Vstupní údaje

- Výběrové šetření pracovních sil ČSÚ
- Statistický účet Kultura ČSÚ
- Ročenka Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu
- Dotazníkové průzkumy SKIP
- Expertní odhady
- Výsledky expertních seminářů a evaluačních dotazníků

Postup

- Kvalitativní popis dvou krajních scénářů vývoje – optimistického a pesimistického
- Statistický model k odhadu budoucího celkového počtu úvazků knihovníků
- Expertní odhady objemu poskytovaných služeb v současnosti a v budoucnu
- Korekce statistických odhadů expertními názory

Výsledkem je optimistická a pesimistická varianta odhadu počtu úvazků knihovníků v roce 2033

Postup

- Výběr klíčových profesí (knihovník katalogizátor, knihovník v knihovně pro děti, referenční knihovník)
- Zjištění aktuálního podílu klíčových profesí na celkové zaměstnanosti
- Expertní odhady skladby hlavních pracovních činností u vybraných klíčových profesí v současnosti a v budoucnu
- Dopočet odhadovaného budoucího objemu úvazků pro jednotlivé klíčové profese

Výsledkem je optimistická a pesimistická varianta odhadu počtu úvazků klíčových profesí v roce 2033

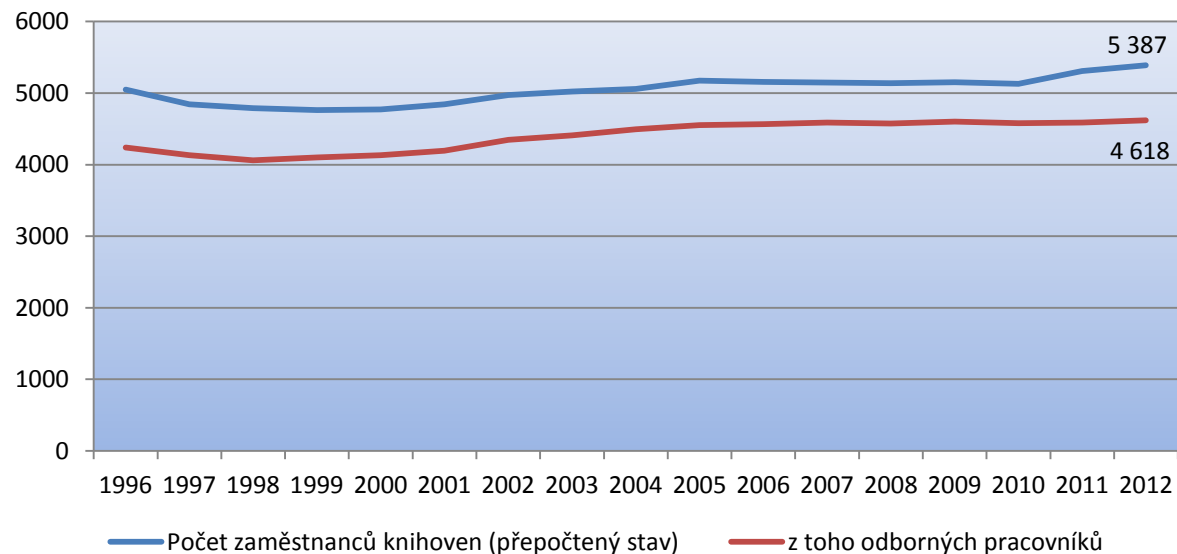
Postup

- Analýza individuálních dat o pracovnících v knihovnictví
- Výsledkem je střednědobý odhad vývoje věkové a kvalifikační struktury do roku 2018 a popis očekávaného dlouhodobého vývoje**

Prognóza zaměstnanosti v odvětví hlavní výsledky

Co prognózujeme?

Odborní pracovníci knihoven = pracovníci knihoven s vysokoškolským a středoškolským vzděláním

Optimistický scénář - popis

- Veřejné knihovny jako významná informačními, kulturními a vzdělávacími komunitními centra
- Změní se dosavadní portfolio poskytovaných služeb - dojde útlumu některých služeb a jejich nahrazování službami novými
- Knihovny budou schopny dostatečně reagovat na poptávku po nových službách, zejména dokážou vytvořit zajímavou nabídku produktů a služeb v digitálním prostředí
- Knihovny budou moci půjčovat veškerou produkci e-knih
- Knihovny zvládnou rozšíření svých informačních, komunitních, vzdělávacích a kulturních služeb
- Poskytovatelé veřejných zdrojů budou ochotní financovat rozvoj služeb

Optimistický scénář - předpoklady

Struktura služeb knihoven

- Služby spojené s tištěnými dokumenty (výrazně se sníží, proměna poměru naučná literatura/beletrie)
- Digitální a online služby (výrazně vzroste, přístup ke všemu vytištěnému v digitálně, přístup k veškeré produkci e-knih, doplňkové digitální služby 24 hodin denně)
- Studium a vzdělávací aktivity (vzroste , přívětivé místo pro studium, podpora čtenářské a informačně digitální gramotnosti a školního i mimoškolního vzdělávání)
- Volnočasové a sociálně integrační aktivity (mírně vzroste)
- Kulturní akce a pronájmy prostor (zůstanou na stejné úrovni)

Optimistický scénář - předpoklady

Financování služeb

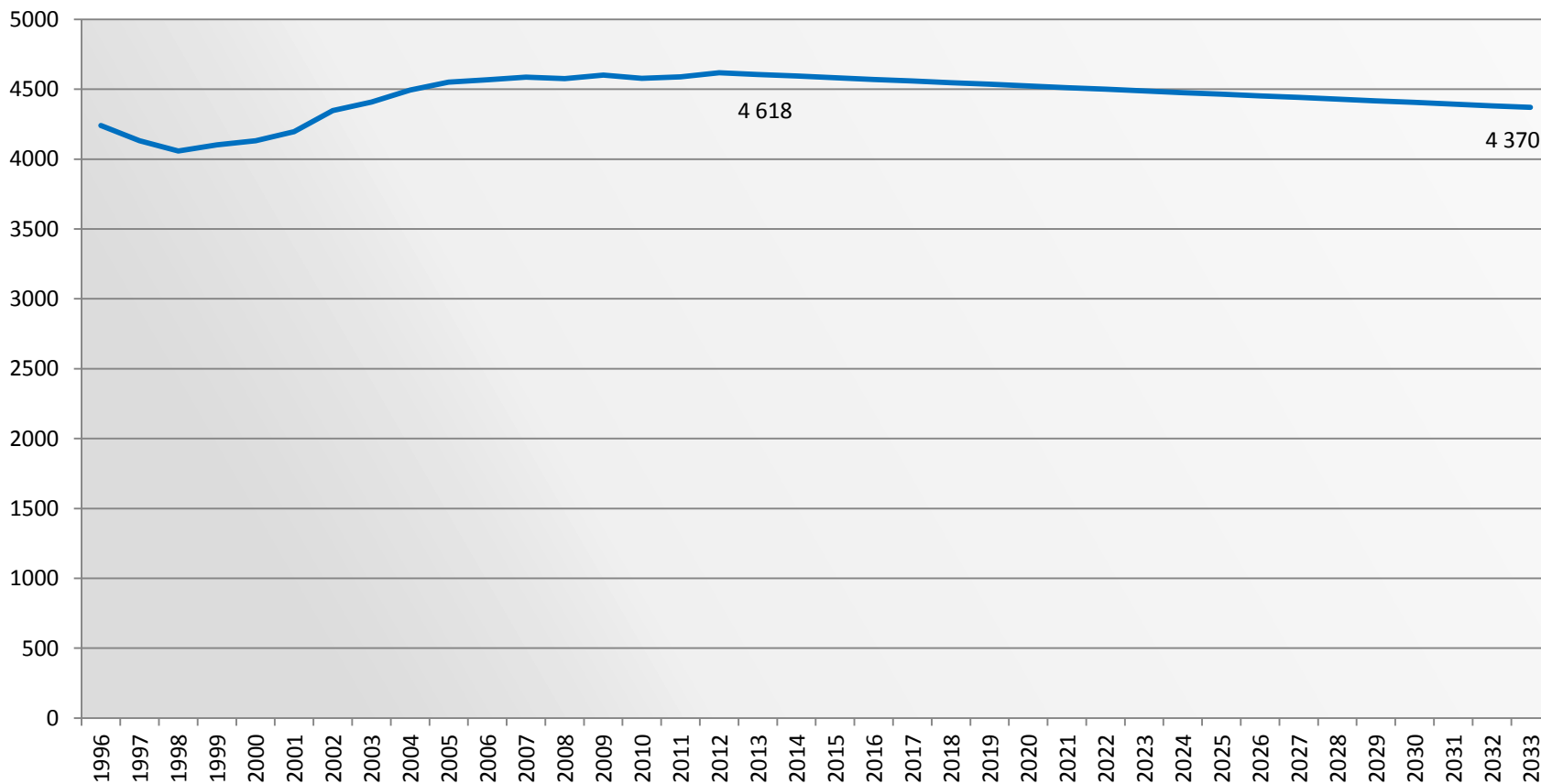
- Zachování dlouhodobého trendu financování z veřejných rozpočtů
- Objem mzdových prostředků na celkových příjmech knihoven zůstane v proporcích minulých trendů.
- Lepší poměr mzdy knihovnických profesí k průměrné mzdě v ČR než dnes

Optimistický scénář – lidské zdroje

- Pokles služeb spojených s tištěnými dokumenty - úbytek řádově stovek pracovních míst
- Nárůst ostatních služeb, nejvíce digitálních a online služeb - vznikne pouze řádově několik desítek pracovních míst
- **Zaměstnanost v knihovnách do roku 2033 mírně klesne (-5%)**
- Vzroste poptávka po pracovnících s kompetencemi pro digitální služby, pro vzdělávací, kulturní a sociálně integrační aktivity
- Změny přilákají mladší pracovníky - zpomalí se růst průměrného věku pracovníků a **vytvoří se tak podmínky pro udržitelnou generační obměnu** (předpoklad zatraktivnění profese)
- Budoucí pracovníci budou mít vyšší vzdělání než dnes (větší podíl VŠ)

Optimistický scénář – lidské zdroje

Počet odborných pracovníků knihoven přepočtený na plné úvazky

Pesimistický scénář - popis

- Veřejné knihovny budou institucemi spravujícími zejména tištěné knižní fondy a poskytujícími omezené služby
- Knihovny neuspějí v konkurenci ostatních způsobů získávání, uchovávání a zpřístupňování autorských děl
- Dojde k útlumu služeb spojených s tištěnými knihami
- Knihovny budou zpřístupňovat tištěný obsah v digitální formě u starší produkce, ale nepodaří se získat významnější roli u nových e-knih, které budou šířeny komerčními kanály
- Knihovnám se nepodaří rozvinout nové informační, vzdělávací a kulturní služby

Pesimistický scénář - předpoklady

Struktura služeb knihoven

- Služby spojené s tištěnými dokumenty (výrazně se sníží, výpůjčka beletrie - hlavní důvod návštěvy knihovny)
- Digitální a online služby (mírně vzroste, zpřístupnění digitalizovaných tištěných fondů, omezený přístup novým autorsky chráněným dílům)
- Prostor pro studium a vzdělávací aktivity a jiné aktivity (zůstane na stejné úrovni)

Pesimistický scénář - předpoklady

Financování služeb

- Celkový objem finančních prostředků se absolutně sníží (důsledek snížení rozsahu poskytovaných služeb)
- Objem mezd se sníží více než proporcionálně k ostatním nákladům knihoven
- Zůstane nebo se prohloubí mzdový diferenciál (vzhledem k ohodnocení ve veřejném sektoru)

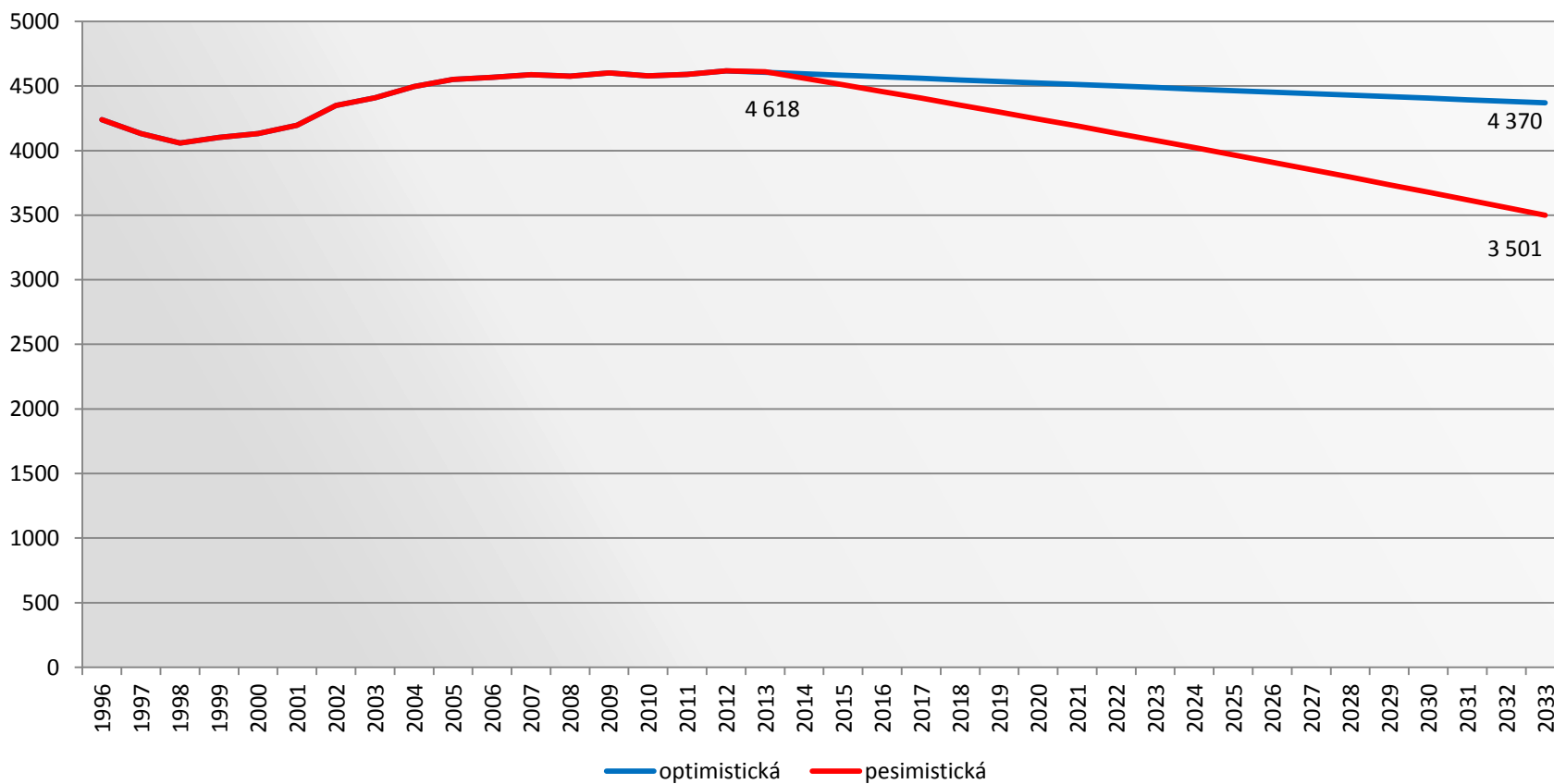

Pesimistický scénář – lidské zdroje

- Pokles služeb spojených s tištěnými dokumenty - úbytek řádově stovek pracovních míst
- Mírný nárůst digitálních a online služeb vykompenzuje stagnace nebo redukce ostatních služeb
- **Zaměstnanost v knihovnách do roku 2033 klesne o čtvrtinu**
- Atraktivita práce v knihovnictví nevzroste – kvůli nedostatečnému přílivu mladých pracovníků **nebude docházet k dostatečné generační obměně**
- **Vysoký průměrný věk pracovníků se negativně promítne do úrovně poskytovaných služeb** (horší adaptace pracovní síly na technologické změny, chybějící kompetence pro rozvoj nových služeb)
- Budoucí pracovníci nebudou mít výrazně vyšší vzdělání než dnes (větší podíl VŠ)

Pesimistický scénář – lidské zdroje

Počet odborných pracovníků knihoven přepočtený na plné úvazky

Prognóza pro klíčové profese hlavní výsledky

Optimistický scénář

Referenční knihovník

- Vzroste objem pracovních činností spojených s poskytováním knihovnických referenčních a faktografických služeb
- Mírně vzroste objem ostatních pracovních činností (poskytování informací o službách uživatelům, prezentace služeb navenek a spolupráce s ostatními organizacemi a správa uživatelů a fondů)
- Tedy vzroste poptávka po této profesi
- Dojde i k relativnímu růstu mezi všemi profesemi a posílení oproti současnému stavu (profese referenčního knihovníka je pro budoucnost knihovnictví nepostradatelná)

Optimistický scénář

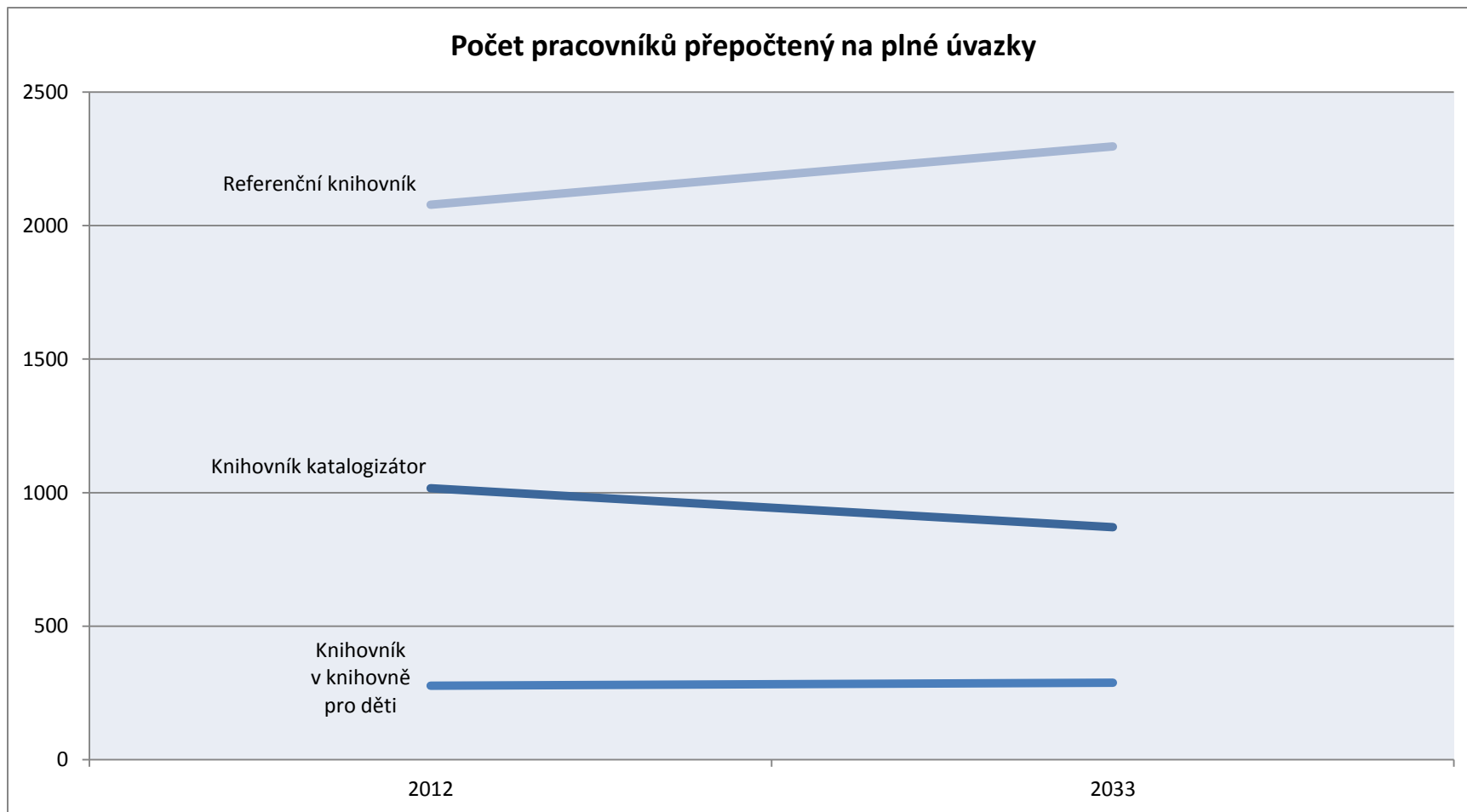
Knihovník katalogizátor

- Nárůst hlavní činnosti provádění formální a obsahové analýzy dokumentů
- Významná redukce činnosti vytváření jmenného a věcného záznamu dokumentu
- Ve výsledku se poptávka po této profesi mírně zredukuje

Knihovník v knihovně pro děti

- Mírný nárůst organizování vzdělávacích a volnočasových aktivit pro děti a ostatních pracovních činností
- Zachování objemu činností spojených s poskytováním knihovnických referenčních a faktografických služeb.
- Dojde tedy celkově k mírnému nárůstu poptávky po této profesi

Optimistický scénář

Nové profese?

- Nové činnosti budou vyžadovat nové kompetence
- Budou požadavky na nové kompetence součástí stávajících nebo nových profesí?
- Problém nominální profesní struktury (budoucí struktura NSP nebude stejná jako dnes)
- Nové profese podle pracovníků knihoven: IT pracovník pro digitalizaci, správce digitální knihovny - „virtuální knihovník“, designér online služeb, pedagog volného času, lektor, specialista na vzdělávání pracovníků knihoven, pracovníci v PR a marketingu

Pesimistický scénář

Referenční knihovník

- Všechny okruhy pracovních činností výrazně zredukuje s výjimkou prezentace navenek a spolupráce s ostatními institucemi
- Tedy poptávka po této profesi poměrně výrazně poklesne

Knihovník katalogizátor

- Pokles hlavní činnosti provádění formální a obsahové analýzy dokumentů
- Zachování objemu činnosti vytváření jmenného a věcného záznamu dokumentu
- Ve výsledku poptávka po této profesi poklesne

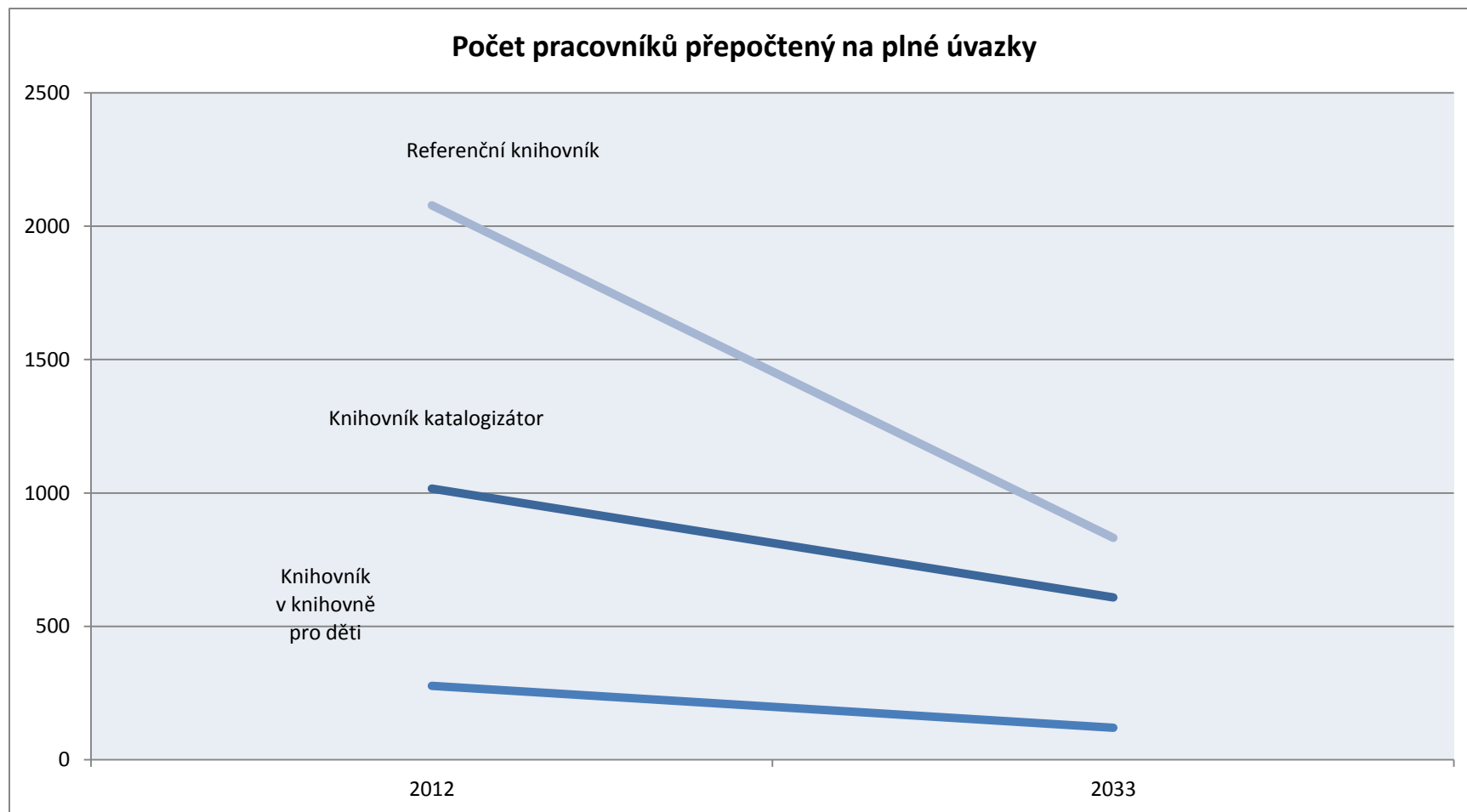

Pesimistický scénář

Knihovník v knihovně pro děti

- Významná redukce objemu pracovních činností spojených poskytování knihovnických referenčních a faktografických služeb
- Pokles v ostatních pracovních činnostech s výjimkou prezentace navenek a spolupráce s ostatními institucemi
- V důsledku toho poklesne poptávka po této profesi

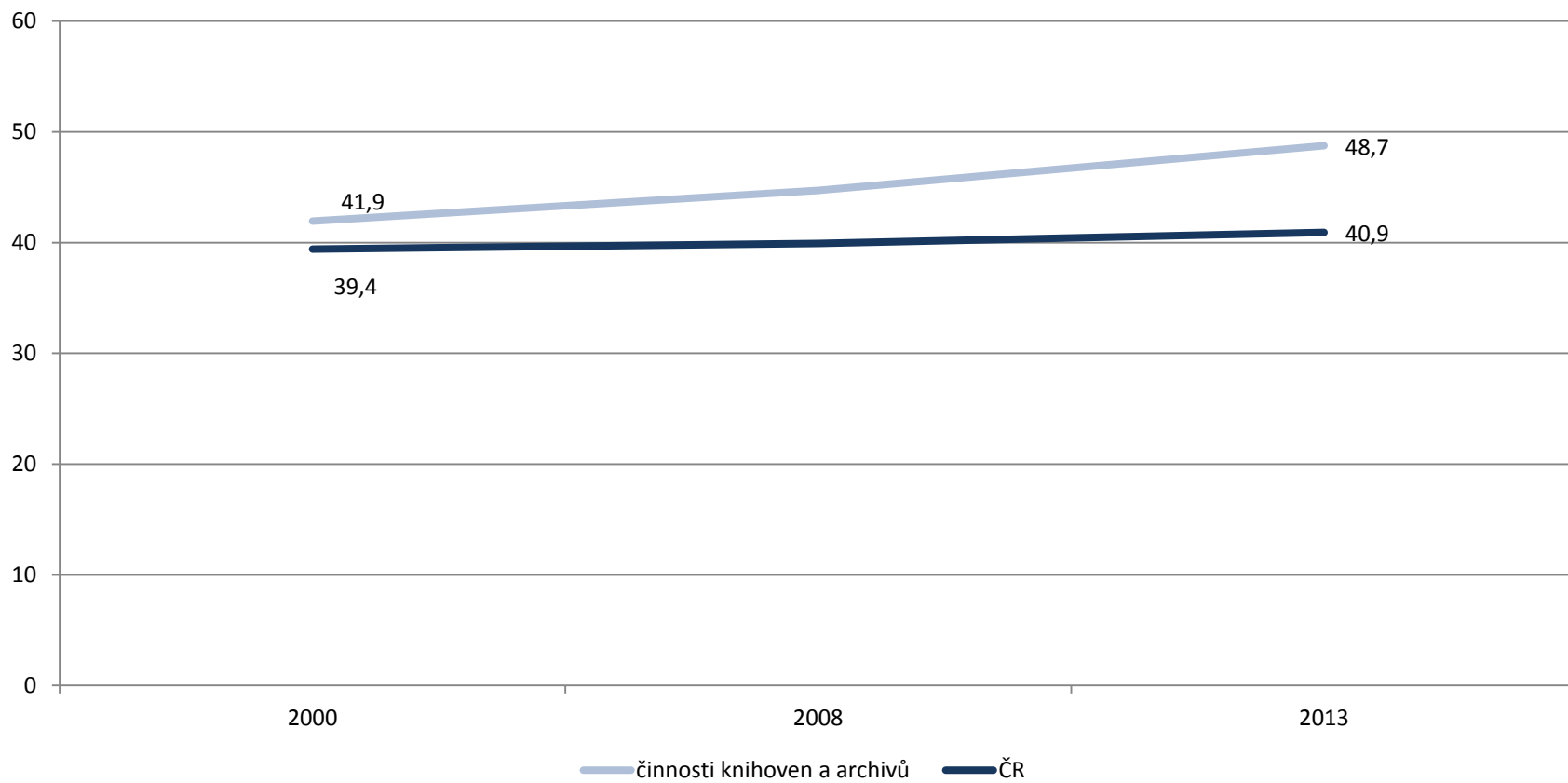
Pesimistický scénář

Odhadované strukturální charakteristiky

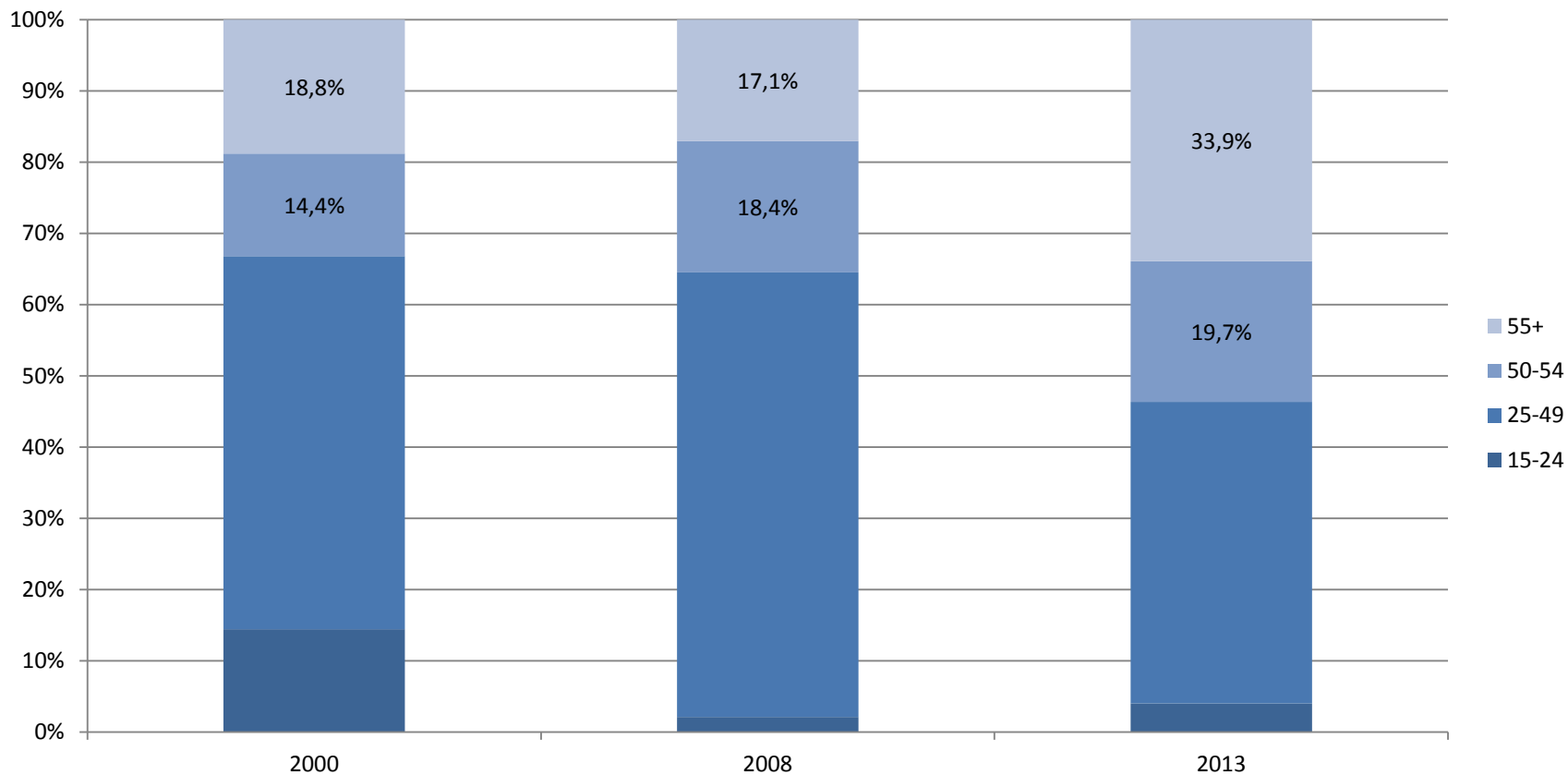
Věková struktura

Průměrný věk v odvětví NACE 91.01 a ČR

Věková struktura

Struktura zaměstnanosti v odvětví NACE 91.01 podle věku

Proč knihovnictví stárne?

- Reálný průměrný i mediánový věk odchodu do důchodu se neliší od údajů za celou ČR (59,4 let, resp. 59 let)
- Průměrně ročně odchází cca 400 pracovníků do důchodu
- Střední školství produkuje jen cca 200 absolventů oboru informační služby a knihovnictví ročně
- Pouze 11 % těchto absolventů odchází pracovat do knihoven, archivů a podobných zařízení a tento podíl klesá
- Většina absolventů oboru hledá práci v maloobchodu a odvětví informačních technologií (mzdy, kariérní vyhlídky)
- Stejný podíl a trendy jsou u vysokoškoláků, kteří preferují informační technologie, oblast vzdělávání nebo jiná odvětví

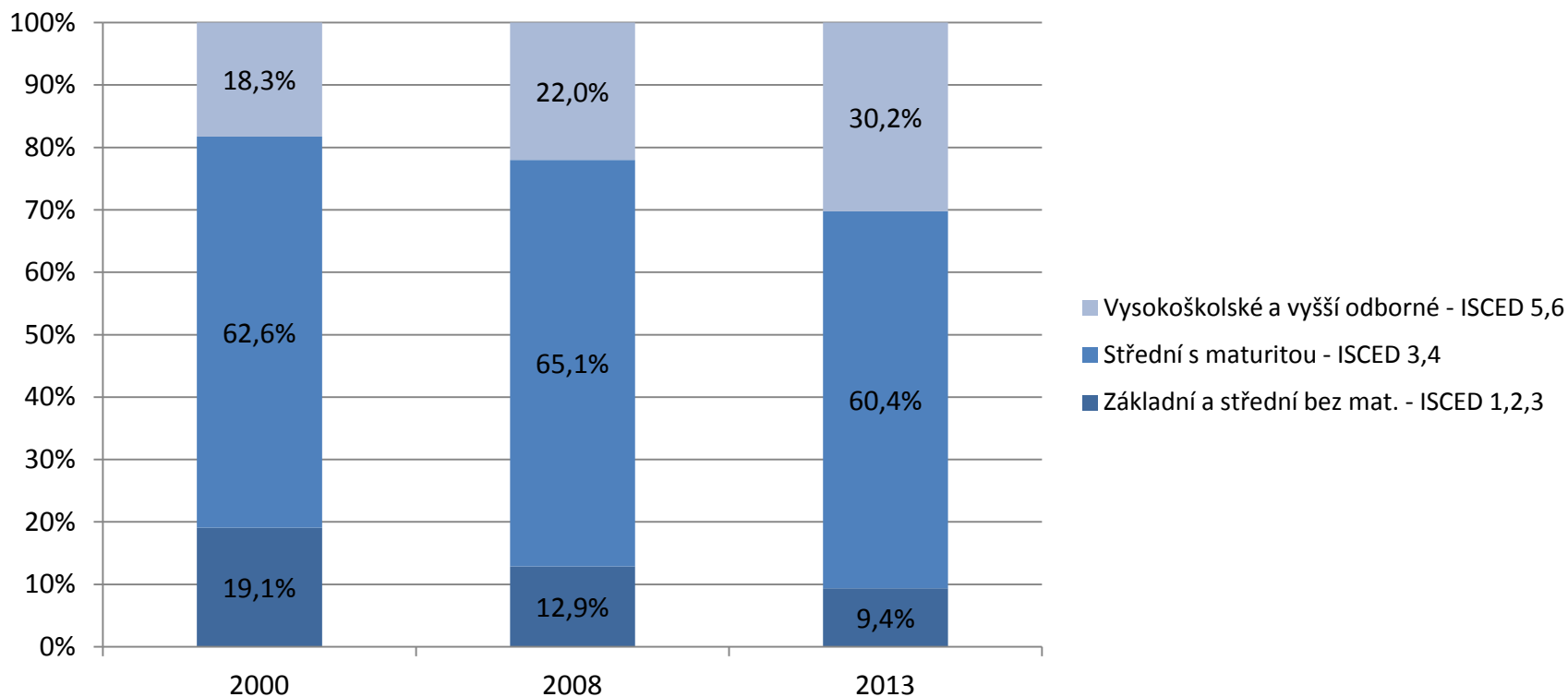
Očekávaný vývoj

- V optimistickém scénáři se dá předpokládat udržitelná generační obměna, kdy bude sice pracovní síla v odvětví starší, než bude průměr ČR, ale stárnout nebude rychleji
- V pesimistickém scénáři se naopak předpokládá neudržitelné stárnutí, jak naznačují střednědobé trendy, s negativním dopadem na schopnost knihoven adaptovat se na nové podmínky

Pokud bychom vzali do úvahy trend po roce 2008, podíl pracovníků starších 50 let by v roce 2018 dosáhl 68 % a podíl pracovníků starších 55 let 52 %. Průměrný věk v odvětví by vzrostl na 53 let

Vzdělanostní struktura

Stupeň dosaženého nejvyššího vzdělání v odvětví NACE 91.01

Vzdělanostní struktura

- Odvětví je kvalifikačně náročnější, než je průměr ekonomiky ČR, zejména v požadavcích na VŠ a VOŠ vzdělání a středoškolské vzdělání s maturitou
- Kvalifikační náročnost se zvyšuje rychleji než u průměru ČR
- Pokud by se podíl vysokoškoláků zvyšoval stejným tempem jako mezi roky 2008-2013, dosáhl by podíl vysokoškoláků v roce 2018 přibližně 1/3
- Většina středoškoláků nemá vzdělání v oboru a u mladších generací klesá podíl středoškolsky vzdělaných pracovníků s knihovnickým oborem vzdělání
- Většina vysokoškoláků má vzdělání v oboru a u mladších generací roste podíl vysokoškolsky vzdělaných pracovníků s knihovnickým oborem vzdělání

Budoucnost knihovnictví

Budoucí scénář vývoje závisí zejména na schopnosti

- vyrovnat se novými technologiemi (digitalizací služeb, větší samoobslužností, propojeností)
- uspět v novém modelu zpřístupňování autorských děl
- rozvinout nové a inovované služby vycházející vstříc potřebám uživatelů
- přilákat a udržet zájem uživatelů služeb
- získat zdroje na financování poskytovaných služeb
- **získat, rozvíjet a udržet vhodné lidské zdroje**

Děkuji za pozornost

Ing. Martin Bakule, Ph.D.

Národní vzdělávací fond

bakule@nvf.cz